

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds-
och växtproduktionsvetenskap

Platser planerade för det oplanerade

- Om att ta det offentliga rummet i anspråk

Places planned for the unplanned
- To use public space

Veronica Lennefors
Amanda Tiderman Häll

Självständigt arbete • 15 hp
Sveriges lantbruksuniversitet, SLU
Institutionen för Landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Landskapsarkitektur - Kandidatprogram
Alnarp 2021

Platser planerade för det oplanerade

Places planned for the unplanned

Veronica Lennefors, Amanda Tiderman Häll

Handledare: Helena Mellqvist, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Examinator: Kristin Wegren, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Omfattning:
Nivå och fördjupning: 15 hp
Kurstitel: G2E
Kurskod: Självständigt Arbete i Landskapsarkitektur
Ämne: EX0845
Program: Landskapsarkitektur
Kursansvarig inst.: Landskapsarkitektprogrammet
Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Utgivningsort:
Utgivningsår:
Elektronisk publicering: Alnarp
Nyckelord: 2021
<http://stud.epsilon.slu.se>
placemaking, platstillhörighet, temporära strukturer, medborgardialog, delaktighet, offentliga rum

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap
Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

“Staden blir aldrig färdig, fullbordad.
Den förvandlas oavbrutet, förnyas, förändras. Samtidigt är den evig,
på något sätt finns allt det förgångna kvar, lagrat.”

Fogelström (1968)

Sammandrag

Stadsutvecklingen har genomgått flera transformationer under historien. Vår samtida stadsplanering präglas av effektivitet och högt tempo. Detta görs ofta på bekostnad av människans behov av platsskapande, som blir åsidosatta. Under de senaste årtiondena har dock en rörelse vuxit fram som uppmanar planerare att inkludera ett medborgarperspektiv och deltagande. Idag är ämnet mycket omtalat och flera metoder har uppkommit som ska engagera och knyta an invånarna till den planerade platsen. Genom en fallstudie utförd i Jubileumsparken, Göteborg, har tre metoder identifierats för inkludering och deltagande. Dessa metoder är *open calls*, *exkludera för att inkludera* samt *temporära prototyper*. För att få en djupare förståelse för metoderna har en intervju utförts med två personer som varit delaktiga i projektet. En intervju av en extern sociolog har även utförts. Sammanfattningsvis har metoderna varit framgångsrika men vi har upptäckt att begreppet medborgardialog och dess metoder innefattar en hög komplexitet. Nyckeln för att uppnå framgångsrika stadsrum som inkluderar medborgardeltagande kräver lokalkännedom, tillit mellan beslutsfattare och medborgare samt förståelse för platsens identitet.

Nyckelord: delaktighet, placemaking, platstillhörighet, temporära strukturer, stadsplanering, medborgardialog, offentliga rum

Abstract

Urban planning has historically had several transformations. Our current urban planning is influenced by efficiency and rapid pace. This is often done at the expense of the people's need to create their surrounding spaces in the urban context. Though, during the last decades, a movement has grown that encourages planners to include the perspective and participation of citizens. Today these subjects are frequently brought to attention and several methods have been created to engage with and connect to the people using the space in question. Through a case study made in Jubileumsparken, Gothenburg, three methods have been identified for the purpose. The methods are *open calls*, *exclude to include* and *temporary prototypes*. To get a deeper understanding of the methods an interview took place with two people who've been participating in the project. We also had another interview with an external sociologist. In summary the methods used in the project have been successful, though we have discovered the complexity of practicing citizen dialogue and its methods. The key to reach a successful urban environment that includes citizen participation requires knowledge of local culture, trust between the administration and citizens as well as an understanding of the place's identity.

Keywords: placemaking, place attachment, temporary structures, urban planning, citizen dialogue, participation, public space

Förord

Vårt kandidatarbete har grundat sig i en fascination för det oplanerade i staden och en vilja att förstå hur vi som framtida landskapsarkitekter kan jobba för att dessa aktiviteter kan blomstra. Detta arbete är det sista vi gör i kandidaten och det har känts fint att få avsluta med något vi båda håller varmt om hjärtat. Vi är tacksamma över att ha fått ta del av all denna otroligt intressanta litteratur och kunskap som även väckt många nya tankar och frågor inför framtiden.

Vi vill tacka vår handledare Helena Mellqvist för allt stöd under uppsatsen samt våra motläsare Matilda Andersson och Anna Norrgren. Vi vill även rikta ett särskilt tack till Jessica Segerlund och Malin Gustafsson från Göteborg stad och Erik Hannerz från Lunds Universitet, som ställt upp på våra intervjuer och hjälpt oss bära vårt arbete mot ett slutresultat.

Amanda Tiderman Häll & Veronica Lennefors
Malmö, maj 2021

Innehållsförteckning

Sammandrag	5
Abstract	5
Förord	6
Innehållsförteckning	8
Inledning	9
Bakgrund	9
Mål, syfte och frågeställningar	9
Metod och avgränsning	10
Begreppsförklaring	10
Publika platser i den moderna staden	11
Det offentliga rummet genom tiderna	11
Rätten till staden	12
Platstillhörighet i det offentliga rummet	12
Mål för planeringen av offentliga rum i Sverige	13
Medborgardialog - utmaningar och tillvägagångssätt	13
Fallstudien i Jubileumsparken	15
Jubileumsparken - från industrimark till stadspark	15
Parkens element och beståndsdelar	16
Metoder för att skapa deltagande	16
Open calls	16
Temporära prototyper	17
Exkludera för att inkludera	18
Utmaningar och svårigheter	18
Platsbesök	19
Observationer - en park under konstruktion	19
Hobbyodling skapar gemenskap	20
Observationer - temporära bostäder och en seglarklubb	21
Tvivel att subkulturer får en plats	21
Jubileumsparken i relation till omgivningen	22
Intervju med Jessica och Malin från Göteborgs Stad	24
Intervju med Erik Hannerz från Lunds Universitet	25
Diskussion	28
Metoder för att skapa platstillhörighet och delaktighet	28
Att planera för det oplanerade	31
Sammanfattande reflektion	32
Referensförteckning	33
Litterära källor	33
Muntliga källor	35
Figurförteckning	35

Inledning

Bakgrund

Det offentliga rummet i staden spelar en viktig roll för invånaren. Det är platsen där vi utför det vi inte kan utföra i våra hem, möter främlingar och uttrycker oss. Idag planeras staden utifrån en expertstyrd (top-down) planeringsstruktur och stadsrummen formas efter effektivitet och funktionalism (Silberberg, Lorah, Disbrow & Muessig 2013). Detta påverkar hur vi kan använda det offentliga rummet och vem dessa rum utformas för. Att ta marken i anspråk och kunna påverka utformningen är olika viktigt för olika grupper i samhället (Hannerz 2021). Det är en direkt möjlighet till att känna platstillhörighet vilket i sin tur ökar känslan av identitet, gemenskap och mening (Devine-Wright & Manzo 2014). Individens delaktighet är även en viktig aspekt till att känna platstillhörighet i sin omgivning (Manzo & Perkins 2006). Idag används olika metoder för att göra individen delaktig i stadsplaneringen och i denna uppsats dyker vi djupare i genomförandet av dessa för att få en förståelse för hur vi kan skapa platser för den förståelse för hur vi kan skapa platser som bjuder in till delaktighet. Städer är organiska, spontana och oordnade enligt den urbana skribenten Jane Jacobs (Project for Public Space [PPS] 2010b) och när vi begränsar vissa aktiviteter hittar olika grupper andra sätt runt begränsningen (Hannerz 2021). Detta kan ses som en möjlighet att planera för det oplanerade.

Mål, syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att undersöka vilka metoder som används inom stadsplanering för att ta hänsyn till besökarens och brukarens platstillhörighet vid gestaltning av offentliga platser. Vi vill också undersöka utmaningarna och vinsterna med dessa metoder för att gynna människans röst och plats i det offentliga rummet, där känslan av platstillhörighet prioriteras. Målet är att förmedla komplexiteten av att planera för det oplanerade i en top-down-styrd planeringsstruktur.

För att uppnå målet och syftet utgår arbetet från följande frågeställningar:

- Vilka metoder kan användas av stadsplanerare för att anpassa offentliga rum för att ta hänsyn till människans platstillhörighet och delaktighet i ett top-down planeringsperspektiv?
- Vilka utmaningar uppstår när vi planerar för det oplanerade?

Metod och avgränsning

Arbetet delas upp i en litteraturstudie, fallstudie och intervjustudie. För att kunna besvara frågeställningen har vi inlett med att titta på det historiska användandet av det offentliga rummet i en litteraturstudie. Vi tog även del av olika perspektiv från filosofer, urbana tänkare och stadsplanerare genom deras texter om stadsplanering och medborgarens medbestämmande av det offentliga rummet. Litteraturstudien omfattar även perspektiv från miljöpsykologin.

För att tillämpa våra tankar kring frågeställningen har en fallstudie genomförts som innehöll platsbesök i Jubileumsparken, Göteborg, och observationer och semistrukturerade intervjuer på plats. En platsanalys enligt Jan Gehls metoder har även genomförts. Planeringen av Jubileumsparken har utförts med metoder med avseende att inkludera och engagera medborgare i planeringsprocessen.

Intervjustudien innehöll två separata intervjuer varav den ena utfördes med två projektledare från projektet i Jubileumsparken. Då den första intervjun tog plats med två stadsplanerare som var delaktiga i projektet (och därmed partiska) och uppsatsen berör förståelse för individens platstillhörighet, krävdes ett perspektiv inom humaniora. Den andra intervjun utfördes därför med en sociolog från Lunds Universitet som inte varit involverad i planeringen av Jubileumsparken. En geografisk avgränsning gjordes till placeringen av projektet i Frihamnen, Göteborg.

Genom samtliga studier har samband och skillnader av att *planera för det oplanerade* och att kunna anpassa offentliga rum efter människans behov av platstillhörighet och delaktighet presenterats i resultatet. Diskussionen baserades på resultatet och tankar som uppkommit under arbetets gång.

Begreppsförklaring

Placemaking: en iterativ process i skapandet av platser som aldrig tar slut, där besökaren av platsen är skaparen av platsen (Silberberg, Lorah, Disbrow & Muessig 2013). Begreppet grundades i USA av organisationen Project for Public Spaces (PPS) och syftar till ett utformande av platser som utgår från den lokala gemenskapen och sociala kulturen (PPS 2007).

Publika platser i den moderna staden

Under våra tre år på landskapsarkitekturprogrammet har vi saknat samtalet om platstillhörighet och hur vi som utformare av det offentliga rummet förhåller oss till detta. I detta kapitel presenteras utvecklingen av användandet, utformningen och betydelsen av det offentliga rummet samt de negativa och positiva konsekvenser som följde.

Det offentliga rummet genom tiderna

Historiskt sett har det urbana rummet formats av behoven och kulturen av den lokala gemenskap som existerat i samhället. Medeltida marknadstorg och den grekiska agoran är exempel på offentliga rum där människor skapat mening och tillhörighet till sina samhällen (Silberberg, Lorah, Disbrow & Muessig 2013). Den danska arkitekten Jan Gehl (2011) presenterar i sin bok *Life Between Buildings* hur människor använder och betar sig i det offentliga rummet. Han introducerar vårt sociala beteende i relation till omgivningen och hur stadsrummen historiskt använts och sett ut. Han förklarar hur planeringen av städer existerade i sällsynta fall innan renässansen, tidigare skapades städer efter invånarnas behov i en process som kunde ta flera hundra år. Att bygga staden var inte ett mål i sig men ett verktyg som var format av användningen, detta innebar ständiga justeringar efter vad invånarna hade behov av. Resultatet blev att dessa offentliga rum än idag har goda förutsättningar för ett rikt gatuliv som erbjuder kvalitativa gaturum (ibid.).

Under renässansen skedde stadsplaneringens första radikala förändring, och satte fokus på stadens visuella uttryck med dess arkitektur och utformning (Gehl 2011). Många kulturer kunde visa upp sina rikedomar och makt genom ståtliga palats och kyrkor (Carr, Francis, Rivlin, Stone 1992).

Samhällets balans av det privata och de offentliga rummen speglar invånarnas värderingar, behov och rättigheter (Carr et al. 1992). Stadsrummet symboliserar ofta ett lokalsamhälle, ett större samhälle eller en kultur där dessa existerar. Exempelvis kunde ett vattendrag, där de förr tvättade kläder, användas som en plats för att byta information och ett torg kunde användas för att dela nyheter. Dessa platser var grundläggande för att kunna utöva personliga och politiska rättigheter (ibid.).

Stadsplaneringens andra radikala förändring gjorde intåg på 30-talet och drevs av funktionalism (Gehl 2011). En effektiv och modern stad, resultatet av en expertstyrd (top-down) planeringsprocess, utformades av stadsförnyelse. Den länk som länge funnits mellan plats och lokalsamhälle blev fragmenterad av bilens framväxt, konstruktionen av motorvägar och stadsomvandling (Silberberg et al. 2013). Livet i och användandet av det offentliga rummet förändrades i samband med att invånare flyttade ut till förorterna och i samband med detta fick de tillgång till privata utomhusmiljöer. Användning av det offentliga rummet som en gemensam plats ersattes med framväxten av köpcentrum och kommersiella butiksstråk (Carr et al. 1992).

Rätten till staden

Den top-down styrda planeringsprocessen som var centrerad i effektivitet och funktionalism möttes av kritik och alternativa perspektiv. Urbana tänkare som Jane Jacobs och William Whyte presenterade nya sätt att förstå och forma den urbana miljön genom att placera människan och lokalsamhället framför estetik och effektivitet (Silberberg et al. 2013). Sociologen och journalisten William Whyte var förespråkare för "bottom-up" planeringsprocessen, där besökaren och användaren är skaparen av sin miljö, motsatt till top-down perspektivet (PPS 2010a). Han menade att design borde börja med att ha en djupgående förståelse för hur individer använder platser. Det sociala livet i offentliga rum bidrar fundamentalt till ökad livskvalité för både individer och samhället i stort. Han menade att vårt ansvar som planerare är att skapa platser som uppmuntrar till engagemang och samhällsinteraktion (ibid.). Även den urbana skribenten och aktivisten Jane Jacobs utmanade den top-down-styrda planeringsprocessen genom att föreslå hur beslutstagare bör stötta lokalsamhället som bär mest kunskap om deras områden (PPS 2010b). Hon såg städer som organiska, spontana och oordnade och att därför bör städer ha en diversitet av byggnader, stadsrum och en mångsidig användning av dessa under olika tider på dygnet.

En rörelse tog form i mitten av 1900-talet som gick i samklang med den människocentrerade samhällsplaneringen, begrepp som *placemaking* uppkom (Silberberg et al. 2013) och beskrev människans interaktion och relation till stadsrummet. Top-down perspektivet ansågs begränsa det naturliga gatulivet och "rätten till staden" hävdades som en fundamental rätt (ibid.). Bland dessa kritiska teoretiker fanns geografen David Harvey (2008) som menade att rätten till staden är inte enbart rätten till vad som redan existerar men rätten till att ändra miljön efter våra behov. Precis som tidigare i historien då lokalsamhället har format det offentliga rummet efter deras behov.

"The right to the city is far more than the individual liberty to access urban resources: it is a right to change ourselves by changing the city. It is, moreover, a common rather than an individual right since this transformation inevitably depends upon the exercise of a collective power to reshape the processes of urbanization. The freedom to make and remake our cities and ourselves is, I want to argue, one of the most precious yet most neglected of our human rights." David Harvey (2008)

Platstillhörighet i det offentliga rummet

Känslan av platstillhörighet kan översättas till begreppet *place attachment* som innebär relationen som formas mellan människor och deras fysiska omgivning (Devine-Wright & Manzo 2014). Denna relation är en kraftfull aspekt av våra liv som formar en känsla av identitet, skapar mening, gemenskap och influerar till handling (ibid.). Platstillhörighet kan alstra en känsla av trygghet hos besökaren, möjliggöra uttryck för kreativitet och koppla samman olika grupper till samma plats (Altman & Low 1992). I en amerikansk studie framgår det att platstillhörighet kan användas som ett verktyg för att förbättra bostadsområdets fysiska och sociala förhållanden (Brown, Perkins & Brown 2003). Det finns även miljömässiga vinster med att öka och stimulera platstillhörigheten, genom att det främjar individens vilja att värna om sin omgivning (Goosh 2003).

Intresset för relationen mellan plats och människa växer (Lewicka 2010). Samtidigt studeras *place attachment* mer inom miljöpsykologin och samhällspsykologin än inom stadsplanering (Manzo & Perkins 2006). Författarna menar att ett bredare perspektiv av dessa begrepp skulle ge en rikare förståelse för hur planering påverkar vår erfarenhet av rum. Att analysera platser på detta sätt är essentiellt för att bättre förstå naturen av människors relation till sin miljö och leder till ett mer holistisk perspektiv på hur relationen mellan människa och miljö påverkar vår erfarenhet av plats (ibid.).

Platstillhörighet och medborgardeltagande har en stark koppling (Manzo & Perkins 2006). Precis som medborgardeltagande kan öka individens platstillhörighet sker utvecklingen även åt andra hållet, känslan av platstillhörighet ökar motivationen till medborgardeltagande.

Mål för planeringen av offentliga rum i Sverige

I Sverige har stadsutvecklingen följt samma trender som majoriteten av världens länder. Ett av Sveriges miljömål, God bebyggd miljö, beskriver hur förtätningen av storstäder leder till högre krav på hållbara lösningar i det offentliga rummet för att möta invånarnas och samhällets behov (Sveriges Miljömål 2021). Inom den europeiska landskapskonventionen (Boverket 2021a) beskrivs att relationen mellan människa och plats är avgörande för hur den upplevs. Konventionen syftar bland annat till att inkludera medborgare och allmänheten med utformningen av landskapet och möjligheten att kunna påverka de offentliga rummen. Landskapskonventionen understryker också det gemensamma rummet som en viktig demokratisk plats. År 2017 klubbades även propositionen "Politik för gestaltad livsmiljö" (Boverket 2021b) för att styra arbetet inom arkitektur-, form- och designpolitiken. Även här understryks vikten av medborgardeltagande i landskapet och det offentliga rummet. Ett av målen lyder: "Arkitektur, form och design ska bidra till ett hållbart, jämlikt och mindre segregerat samhälle med omsorgsfullt gestaltade livsmiljöer, där alla ges goda förutsättningar att påverka utvecklingen av den gemensamma miljön" (ibid.).

Medborgardialog - utmaningar och tillvägagångssätt

I boken *Medborgardialog - om det svåra att mötas* förklarar Jonna Bornemark (2016) att det finns många typer av svårigheter som uppkommer i dagens planeringsprocesser med ett inkluderande medborgarperspektiv. Exempelvis framgår problematiken angående vilka medborgare som nås med medborgardialog. Hon förklarar att det finns en risk att en grupp som redan är överrepresenterad i samhället även blir dominerande i medborgardialogen och i den offentliga miljön. Hur medborgardialogen utförs är avgörande för hur medborgare och beslutsfattare ska känna tillit till varandra (ibid.). Det är en vanlig uppfattning av politiker och planerare att den representativa demokratin kan störas vid användandet av medborgardialog och därför undviks ofta denna metod (Stenberg m. fl 2013). Samtidigt uttrycker många medborgare en misstro till planerna då de kan uppfatta besluten som tas som avklarade och att möjligheten att kunna påverka har passerat. Att planerare skulle vända sig till befolkningen för förslag anses vara "ett spel för gallerierna" (ibid.). Bornemark (2016) ställer sig även frågan om det är möjligt att föra en dialog på lika villkor när maktbalansen är ojämnt fördelad. Som tidigare nämnt präglas staden och stadsplaneringen idag av effektivitet och högt tempo. Bornemark skriver att det sällan finns utrymme eller

tid att reflektera över resultatet eller möjlighet att föra en djupare medborgardialog. Hon nämner även att utbildningen för samhällsplanerare och landskapsarkitekter sällan inkluderar medborgardialogen som ett planeringsverktyg. Fokuset ligger ofta på information snarare än dialog, skriver hon. Detta ger ett tydligt avtryck i arbetslivet där expertiser, information och kunskap kring speciella områden blir vanligare. Samtidigt saknas grundläggande kunskap och diskussion hur välgrundad planering fattas utanför kalkylerandet. Då denna typen av kunskap inte är manualiserbar eller mätbar är den svårare att prioritera eller lära ut. Enligt Bornemark är dock eftertänksamhet essentiell för att organisationer ska kunna mogna och växa (ibid.).

Det finns dock olika problem som kräver olika förhållningssätt. Bornemark (2016) skriver att när vi öppnar upp för medborgardialog, öppnar vi även upp ett mottagande av befolkningens kritik. Tjänstepersoner som samhällsplanerare och landskapsarkitekter har en medlande roll och är länken mellan de styrande beslutsfattarna och medborgarna. Planeraren har kravet på sig att både vara neutral, opersonlig och rationell samtidigt som denne ska vara personlig, inkännande och förstående. Likt rollen som maktens emissarie som samtidigt är folkets främsta kontaktyta mot statens makt och som i ett demokratiskt samhälle bör företräda allmänhetens främsta intressen. Detta kan vara utmanande då planeraren ofta hamnar i kläm och får svårt att tillfredsställa någon av parterna. Det kräver att avgöra när det lämpar sig att följa byråkraternas stramare ramverk och när det lämpar sig att vända sig till invånarna för att få svar. Bornemark förklarar att behovet av medborgarens input uppstår där lösningen till ett problem inte går att räkna fram. När sådana problem uppstår tenderar individen själv att ta tag i situationen för att lösa den. Bornemark förklarar hur vi bör använda vår intuition för att avgöra när det lämpar sig med medborgardialog, eller när det stjälpes (ibid.).

Älvstaden i Göteborg har jobbat med medborgardialog och specifika metoder för att inkludera medborgarna i utformningen av Jubileumsparken. I följande avsnitt presenteras hur de gått tillväga genom den utförda fallstudien.

Fallstudien i Jubileumsparken

Figur 1. Jubileumsparken är under uppbyggnad och kvar står bastun som var en av flera temporära strukturer.

Foto: Amanda Tiderman Häll

Jubileumsparken - från industrimark till stadspark

Jubileumsparken är en planerad park som tagits fram som en av många projekt för att fira Göteborgs 400-årsjubileum (Boverket 2020). Projektet är placerat i Frihamnen som ligger i centrala Göteborg och har varit en plats för import av varor och betydande för stadens forna stadsplanering och historia (Boverket 2014). På senare år har platsen dock varit avstängd för allmänheten och enbart enkla hamnverksamheter har funnits där, såsom en bilskrot och någon enstaka nattklubb (Boverket 2020). Stora delar av hamnen har varit otillgänglig och inramad med taggtråd. Syftet med att placera Jubileumsparken i Frihamnen är att göra det till en attraktiv del av Göteborg med fler aktiviteter och mer liv. Målet är en park som växer fram successivt enligt invånarnas önskemål och som präglas av biologisk mångfald och gör vattnet mer tillgängligt. Konceptet är att anpassa platsen efter medborgarna och skapa en mötesplats formad för och av alla (ibid.).

Figur 2. Jubileumsparken har ett centralt läge i Göteborg. Foto: redigerad av Veronica Lennefors

Parkens element och beståndsdelar

Parken har vuxit fram under olika planeringsfaser och är just nu inne i fasen då temporära strukturer som invånare varit delaktiga i att bygga upp, ska omvandlas till permanenta strukturer (Göteborgs stad 2016). Många av platsens strukturer har nu tagits bort men under den temporära fasen, det som lagt grund för den permanenta utformningen, fanns flera olika beståndsdelar. En del av parken är av urban karaktär och innehåller en skejtramp samt en rollerderbybana. Längs vattnet, kajen, ligger element som är kopplat till bad. Här finns en bastu som kallas *Svettekôrkan* samt en seglarklubb. På platsen finns även en saltvatten pool som är nedsänkt i hamnbassängen som kallas *Pöl Harbour*. Även en konstgjord sandstrand fanns på platsen. I parken finns även ett uteklassrum samt odlingslotter (ibid.).

Metoder för att skapa deltagande

För att uppnå målbilden av Jubileumsparken har utvecklarna jobbat med specifika metoder. Dessa metoder grundar sig i medborgardialog och medborgardeltagande (Göteborgs stad 2016). I skapandeprocessen finns fem grundläggande prototyp-projekt:

- *Urban basics*
- *Badkultur*
- *Odlingskultur*
- *Lekplats framtiden*
- *Ja, vi säger ja.*

Urban basics står för att det ska finnas nödvändiga komponenter av en offentlig plats, såsom toaletter (Göteborgs stad 2016). *Badkultur* står för att det ska finnas någon typ av badmöjlighet och *Odlingskultur* står för den urbana odlingen som också ska vara en central del av parken. *Lekplats framtiden* står för att leken ska vara en stor del av utformningen och främja upptäckande. *Ja, vi säger ja* är ett annat delprojekt som ska möjliggöra för diverse aktörer att tillföra idéer till Jubileumsparken och förverkliga dessa. Planerarna har försökt använda sig av och vill ha kvar så mycket som möjligt av de befintliga verksamheterna och aktiviteterna på platsen. En av aktörerna i Jubileumsparken jobbade i flera månader på platsen med att lära känna användarna för att kunna skapa så goda förutsättningar som möjligt för en park som harmoniserar och speglar brukarnas viljor och behov (ibid.).

Open calls

För att fånga invånarnas intresse och uppmärksamhet användes en metod som kallas för *open calls* (Göteborgs stad 2016). Ett *open call* innebär att planerarna bjuder in medborgarna till parken för att vara med i den fysiska utformningen av den. På så sätt kan planerarna skraddarsy en utformning där brukarnas önskemål direkt kunnat identifieras och tas i beaktande inför parkens permanenta uppbyggnad. Detta gör även att brukarna bygger upp en personlig relation till platsen och därmed känner tillhörighet. Genom att

arbeta med platsbundna workshops kan planerarna nå medborgarna och komplettera med deras önskemål (ibid.). Vi har tagit del av en avhandling av Ida Sandström (2019) som delvis handlar om Jubileumsparken och dess planeringsmetoder för att få en nyanserad bild av parken. Sandström har deltagit i två av de publika workshoparna, så kallade *open calls*. Hon skriver att de oftast hålls tillsammans med landskapsarkitekter, arkitekter och konstnärer. Ett exempel på ett *open call* i Jubileumsparken var när förskolebarn från hela Göteborg blev inbjudna till en vattenlek-workshop. Enligt Sandström var workshopen populär och över 100 barn var på plats under dagen. Sandström intervjuade även förskollärarna och föräldrarna på plats. En av dem sa att hon inte trodde att kommunen skulle ta efter några av barnens idéer. Hon såg bara på workshopen som en kul dag med lek för barnen. Sandström uttrycker också att barnen inte var medvetna om att de deltog i en planeringsprocess och skapade idéer för platsens permanenta utformning. Ett annat exempel av ett *open call* var när invånare blev inbjudna för att utforma parkens vegetation. Sandström, som även var på plats, skriver att det nästan var helt folktomt. Den ansvarige uttryckte att ingen dyker upp när alla blir tillfrågade. En liknande workshop som ägt rum året innan hade riktat in sig på äldre och nyanlända invandrare och varit betydligt mer framgångsrik (ibid.).

Temporära prototyper

Planerarna understryker vikten av att parken byggs fram steg för steg och att det ska finnas utrymme att korrigera planerna i takt med att parken växer fram (Göteborgs stad 2016). Detta är en metod som Sandström (2019) i sin avhandling kallar *suggestive prototypes*. Att jobba med *temporära prototyper* går ut på att i ett planeringsstadium testa sig fram för att se vad som funkar, för att sedan ta bort och översätta fungerande strukturer till permanenta (Göteborgs stad 2016). Detta blir ett sätt för planerarna att förstå vad brukarna vill ha. Sandström (2019) skriver att denna metod innebär större tyglar för både brukaren och planeraren vad gäller regler. Att jobba med *temporära prototyper* innebär även ofta ett brett spektrum av aktörer som är inblandade i platsen. Genom att ha många olika aktörer inblandade skapas en naturlig mångfald påstår Sandström. Många av aktörerna har ett tidsbegränsat spelrum, vilket gör att ingen aktör eller grupp människor riskerar att ta över platsen. Genom att lita på att idéer kan utvecklas spontant på platsen, kan platser anpassas efter den mänskliga skalan och därmed bli mer brukar-vänliga. Sandström (2019) skriver att många av idéerna i Jubileumsparken troligtvis inte skulle bli accepterade om de var permanenta.

En av de grundläggande prototyperna i Jubileumsparken är som tidigare beskrivet ett samarbete av flera olika aktörer för att få en så bred mångfald som möjligt (Göteborgs stad 2016). Detta delprojekt kallas *Ja, vi säger ja* och ska ge ekonomiska förutsättningar för företag och andra aktörer att vara delaktiga och bära projektet närmre målet, en park som successivt växer fram. Ett exempel på en aktör som varit delaktig är organisationen Passalen, som gick med tidigt i projektet. Passalen har jobbat för att unga med funktionsvariationer ska kunna vara lika delaktiga och aktiva i fritidsaktiviteter som människor utan funktionsvariationer. Lösningen blev en urban seglingsarena för alla. En annan organisation som varit delaktig är Trygg, Vacker Stad, som är en samverkansorganisation och består av flera olika förvaltningar och kommunala bolag. Här var fokusgruppen unga kvinnor, som har visat sig vara underrepresenterade i det offentliga rummet (ibid.). Förslaget här blev en Rollerderbybana. Organisationen MYCKET har undersökt hur de kan inkludera specifika perspektiv i det offentliga rummet som annars inte får ta plats. I

Jubileumsparken jobbade de med hur människan kunde få möjlighet att bada i stan och ville belysa människors olika badkulturer. Här blev svaret en sandstrand då denna har visat sig vara av stor vikt för människors förhållningssätt till bad och vatten (ibid.).

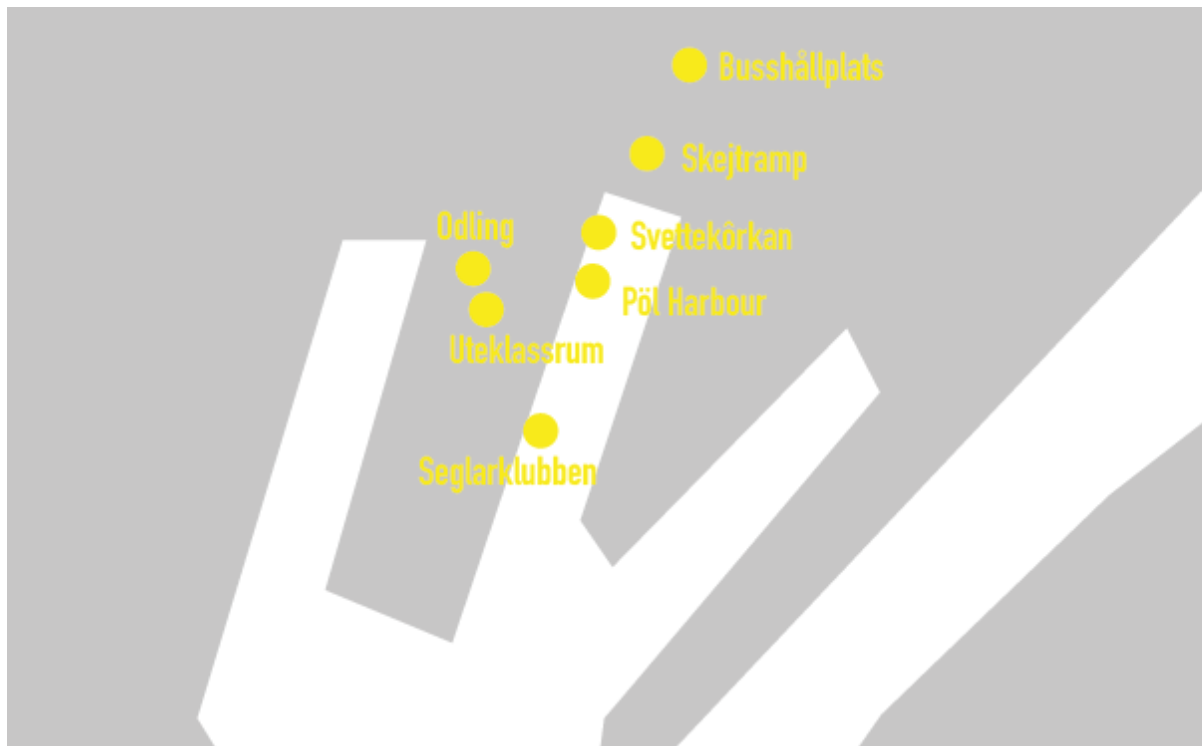
Exkludera för att inkludera

Att planera specifikt för vissa underrepresenterade grupper är en metod som varit återkommande i planeringen av Jubileumsparken (Göteborgs stad 2016). Sandström (2019) har identifierat denna metod i sin avhandling och kallar den *Exclude to include*, det vill säga *exkludera för att inkludera*. Detta menas att vissa grupper av människor exkluderas i planeringen. På så sätt inkluderas människor som annars inte uppmuntrats till att ta plats i det offentliga rummet. Många människor känner sig inte trygga i de normativa parkerna och miljöerna som utformas enligt ett top-down planeringsperspektiv och som har förutbestämda funktioner. Därför måste vi exkludera det normativa användandet förklarar Sandström. Det är en strategi som ska välkomna fler människor ut i det offentliga rummet och uppmuntra dem att ta det i anspråk - för ett mer jämställt stadsrum och därav skapa harmoni. Platser som ska vara utformade för alla är aldrig helt neutrala skriver Sandström. Genom att inkludera alla på samma gång kommer vi alltid gå miste om de människor som vanligtvis inte tar för sig. Vi måste planera specifikt för särskilda grupper för att alla ska bli inkluderade. Därav exkludera för att inkludera (ibid.).

Utmaningar och svårigheter

Trots planerarnas starka vilja att inkludera så många människors viljor och perspektiv som möjligt i planeringsprocessen, var det ändå en del människor som blev upprörda av projektet (Göteborgs stad 2016). Bara några veckor efter öppningen utsattes parken för sabotage. Någon hade hållt färg i poolen och sprayat orden "stoppa gentrifering" vid entrén. Det framgick av många medier att flera personer varit irriterade över att det inte byggts bostäder på platsen istället, några var upprörda över namnet *Pöl Harbour* då de ansåg att det var respektlöst och okänsligt. De flesta var dock bara ledsna över att poolen fick stänga under en tid. Göteborg stad valde att sanera poolen, men lät klottret sitta kvar då de såg en vikt i att alla röster fick höras så diskussionen kunde fortgå (ibid.).

Sandström (2019) påpekar att det finns nackdelar med att prototyperna som introduceras i Jubileumsparken är temporära. Bastun *Svettekôrkan* i Jubileumsparken skulle egentligen tas bort när tidsperioden för denna prototyp hade passerat. Dock blev medborgarna så pass upprörda när detta skulle ske, att den tillslut fick stå kvar. Risken med temporära strukturer är att väletablerade strukturer rivs och detta kan skapa frustration hos besökaren och brukaren. Det kan i värsta fall skapa mer förödelse än glädje för platsen (ibid.). En annan prototyp i parken var Cafe Fluß, ett öl-café som varit mycket uppskattat och bidragit till mycket liv och glädje på platsen (Pettersson Moberg 2020). Detta var skapat av en extern aktör och när parken nu byggs om har de behövt lägga ner. Även detta har skapat stor uppståndelse. Trots detta riskerade caféet stänga, då det inte ingick i Älvstadens ansvar och planer. Nu har det fått en ny plats och ska öppna vid Bananpiren (se figur 2 s. 25) en bit bort.

Figur 3. En karta som illustrerar placeringen av de olika målpunkterna i Frihamnen. Källa: egen bild

Platsbesök

Under vårt platsbesök i Jubileumsparken utfördes två separata semistrukturerade intervjuer, observationer samt en platsanalys. I följande text presenteras dessa i kronologisk ordning.

Observationer - en park under konstruktion

Platsbesöket i Jubileumsparken utförs under en solig lördag klockan 13. Det första vi möts av när vi stiger av bussen är en pappa med sin son som packat med skejtbrädan och hjälmen. Skejtrampen står i mitten av en asfaltyta, sporadiskt utplacerad. Platsen är just nu under ombyggnad och vi möts inte av de olika modulerna vi läst om, utan av ett stort stängsel och några grävmaskiner. Området runt bastun och poolen är under en förändringsprocess för att bli permanenta strukturer. Vi blir förvånade av att se att nästan allting förutom bastun är borta. Vi följer skyltar som står riktade mot att Jubileumsparken ska ligga en bit bort, allting är inte under omkonstruktion på samma gång. Vi möts av en lek-konstruktion där en familj sitter och fikar. Bredvid denna ligger ett odlingsområde och vi möter en kvinna som sitter och pillar i jorden. Vi presenterar oss och frågar om vi får ställa några frågor om hennes relation till platsen, vi kommer i följande text kalla henne Annika.

Hobbyodling skapar gemenskap

Annika är 32 år gammal och gör sin andra odlingsäsong på platsen. Hon bor i Kvillebäcken som ligger precis intill Frihamnen. Hon passerar därför Frihamnen dagligen på väg till jobbet och blev nyfiken av odlingen vilket resulterade i att hon började odla hos odlingsföreningen, Jubileumsodlarna.

Figur 4. Odlingslådorna som drivs av föreningen står intill nya bostadsområdet. Foto: Veronica Lennefors

Föreningen odlade tidigare nära busshållplatsen men har nu flyttats till det nya området, Kvillepiren. Det är osäkert om odlingen blir kvar på den nuvarande platsen, hon beskrev hur odlingsföreningen väntar på besked. Hon berättade att det var oklart angående vem som har ansvar för placeringen av odlingen. Hon förklarar att det varit problem med tillgång till vatten och att det känts som att ansvaret slussats över mellan olika personer och aktörer. Framst är hon väldigt tacksam över möjligheten att få odla. Hon säger att inom odlingsföreningen har det skapats en känsla av gemenskap, vissa tar med sig fika och grillar på eftermiddagarna intill odlingen. “Jag har lärt känna de som har odlingslotter bredvid mig, hon sidan om mig har hjälpt mig att vattna”. Annika säger också att det har börjat kännas mer tryggt på platsen sedan husen intill byggdes och platsen blev mer befolkad men att det också medför andra nackdelar. “Det känns tryggt då de flesta som går förbi är boende men jag skulle inte välja att besöka platsen på kvällen. Ju mer människor som besöker desto mer har jag märkt att grönsaker tas eller slits, trots det lilla staketet runt om”. Annika beskriver också att platsen varit väldigt otrygg innan Jubileumsparken började byggas. Hon säger att hon brukade springa förbi när hon var tvungen att korsa hamnen. Hon beskriver att här

tidigare stod bara en massa lastbilar parkerade och ett vanligt uttryck var "På Frihamnen hörs ingen skrika".

Vi frågar Annika om hon brukar besöka Jubileumsparken i annat syfte än att odla. Hon säger att hon har varit här mycket och badat på somrarna, hon nämner även att hon varit en del på Café Fluß. Hon tycker det är synd att de jämnat ut allting med marken då det var väldigt fint innan med mycket grönska och liv, men att hon hoppas på att det kommer tillbaka när de byggt om. Överlag verkar Annika tycka att det är roligt att det händer saker här ute, det är ett bra initiativ och många bra idéer, men hon uttrycker en viss oro inför vad som kommer hända med platsen, särskilt odlingen. Ingen verkar ta ansvar över vad som händer.

Observationer - temporära bostäder och en seglarklubb

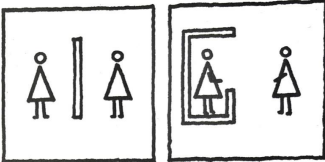
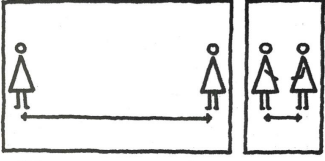

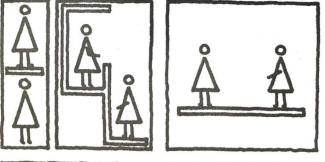
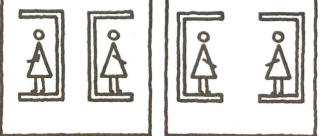
Vi går vidare ut mot Kvillepiren och de nya temporära bostäderna som håller på att byggas. Husen påminner om modulhus och nästan alla är två våningar höga. Vi går vidare bort mot vattnet och den delen av parken som fortfarande har kvar de temporära strukturerna. Här finns den gamla asfalten kvar från när Frihamnen var en lastplats. Stora delar av den är mossbeklädd och ogräs från kanterna har börjat krypa över den. Det talar om vilken industri här har funnits tidigare och vi tänker att det finns en idé med att spara den. Det berättar om platsens historia och forna identitet. Vi sätter oss på en bänk ihopsnickrad av några plankor och tittar ut mot kajen. En grupp ungdomar har samlats för att segla. De har med sig fika. Vegetationen runt kajen är vild. Här finns små individer av björk och högt gräs. I asfalten har små växtbäddar sågats upp som inhägnas av ett lågt provisoriskt trästaket. Innanför står blommande buskar som syrenbuddleja och havtorn. Vi möter även några som är ute och rastar sina hundar och några cyklar förbi platsen. När vi går tillbaka mot busshållplatsen ser vi att skejtrampen har fyllts upp med massor av ungdomar i allt från åldrarna 10-35 år. Vissa åker kickbike, andra skejtboard, det verkar vara ett populärt samlingsmål. Intill skejtrampen står två killar och målar. Vi går fram till dem och frågar om vi får ställa några frågor.

Tvivel att subkulturer får en plats

Killarna vi ställer några frågor till kallar vi för Albin och Mattias som är 24 respektive 34 år. De båda är graffitimålare och har kommit hit under en tid för att måla. Båda berättar att skejtboardrampen stått på samma plats länge. De berättar att de använder rampen främst för att måla på men att det också har blivit en social mötesplats mellan skejtare och målare. Vi frågar om de tror att rampen och möjligheterna att få måla kommer finnas kvar efter de gjort om parken. "Det tror jag inte" säger Albin och skrattar. Han berättar att Göteborg stad har tagit bort andra graffitiväggar och är på väg att riva ännu en populär, nästan historisk graffitivägg vid Masthugget. De känner sig skeptiska mot att planerarna skulle vilja ha kvar både skejtrampen och graffitiväggen, men de skulle uppskatta om de satte upp en ny vägg. Albin uttrycker att det är synd att de hela tiden försvårar möjligheterna för skejtare, graffitimålare och andra subkulturer att utföra sina aktiviteter inne i stan. "Hela den centrala staden blir så enförmig", säger han. Han uttrycker att samma typ av område byggs överallt och det gynnar inte subkulturer. Killarna uttrycker också en skepticism över ombyggnationen i Jubileumsparken. "Varför behåller man inte det som funkar, det som blivit så bra?". Albin säger att han tror det kommer leda till mer segregation när de bygger saker som människor tycker om och sedan river dem.

Jubileumsparken i relation till omgivningen

Vi har även använt oss av en analysmetod från *Life between buildings* av Jan Gehl (2011) för att få en större förståelse för platsens omgivning och insida. Metoden reder ut om en plats bjuder in till kontakt mellan människor eller om platsen hämmar det. Enligt metoden finns fem olika kriterier som kan bidra till detta.

	Hämmar:	/	Bjuder in:
	1. <i>Väggar</i>	/	<i>Inga väggar</i>
	2. <i>Stora avstånd</i>	/	<i>Små avstånd</i>
	3. <i>Hög hastighet</i>	/	<i>Låg hastighet</i>
	4. <i>Olika nivåer</i>	/	<i>Samma nivå</i>
	5. <i>Element riktade från varandra</i>	/	<i>Element riktade mot varandra</i>

Figur 5. The senses and communication. (Gehl 2011:62)

En plats bedöms utifrån samtliga punkter där egenskaper bjuder in eller hämmar besökaren till kontakt. Den första punkten handlar om platsen har *väggar* eller inte. En plats med för många väggar kan bidra till att människor inte ser varandra och detta medför enligt Gehl (2011) att platsen upplevs isolerad. Det andra kriteriet är att platsen ska ha små *avstånd*. Stora avstånd kan leda till att människor har svårt för att uppfatta varandra. Detta leder till minskad kontakt. Det tredje kriteriet är att platsens *hastighet* ska vara låg. Även detta medför att människor har lättare för att se varandra och därav lättare kan ta kontakt. En plats med hög hastighet bildar en barriär mellan människor, inte minst för att det kräver ett fordon. Det fjärde kriteriet är att platsens element ska ligga på samma *nivå* och det femte kriteriet är att platsens element ska vara *riktade* mot varandra. Även detta uppmuntrar till kontakt och motverkar känslan av isolering enligt Gehl (ibid.).

Figur 6. Den temporära delen. Foto: Veronica Lennefors.

Figur 7. Parken under ombyggnad. Foto: Veronica Lennefors.

Då platsens insida inte är klar lade vi fokus på att förstå omgivningens relation till Jubileumsparken och till viss del dess innehåll. Det första vi tittade på var ifall platsen hade *väggar* och vi kom fram till att platsen invändigt och utvändigt var väldigt öppen. Vi kunde se väldigt långt åt alla sidor, inte minst ut mot hamnbasängerna. Dock var där många avstängda ytor som ändå ingav en känsla av isolation. Väster om Frihamnen, över motorvägen, finns även en gigantisk glasvägg som uppenbarar sig i samband med ett bostadsområde. Detta skärmar av platsen något. Det andra vi tittade på var hur stora *avstånd* platsen hade. Här var det tydligt att det fanns väldigt mycket plats och utrymme. Platsen har förut använts till något som inte är i mänsklig skala, det vill säga för transport av varor och som lastplats. Vi upplevde att här egentligen skulle få plats väldigt många bostäder då platsen var så rymlig. Det stora utrymmet och de långa distanserna bidrar också till att platsen kan kännas isolerad. Dock fanns det delar inom Jubileumsparken som upplevdes väldigt småskaliga, exempelvis utrymmet kring odlingslotterna. Här var en tydligare mänsklig skala. Det tredje vi tittade på *hastigheten*. Här var det en stor kontrast. På insidan var det väldigt lugnt, nästan bara gångtrafik och någon enstaka cykel. Det kändes väldigt småskaligt. På utsidan av parken ekade dock ljudet av bilar och lastbilar från motorvägen. Vi blev ständigt påmind om att vi befann oss inklämda mellan flera större vägar. Det kändes svårt att ta sig därifrån till fots. Detta bidrog också till en känsla av isolering, även om platsen på insidan kändes väldigt lugn. Den fjärde saken vi tittade på var *nivåer* och våningar. Det vi kom fram till var att det inom området återigen var en väldigt låg nivå på byggnaderna och allt känns väldigt lättillgängligt och i den mänskliga skalan. Runt om Jubileumsparken var husen antingen väldigt höga eller obefintliga. För att ta sig från platsen på västra sidan måste en hög bro/gångpassage passeras. På den östra sidan ligger en stor bro för bilar, som måste

passeras för att ta sig in till centrum. Detta upplevde vi påverkade känslan av tillgänglighet och hur lättåtkomlig platsen var. Den femte och sista vi tittade på var *riktningen* av elementen. På insidan av parken var byggnader och de element som fanns riktade mot varandra. Det kändes välkomnande och inramat. Husens riktningar gick ihop och vi upplevde det som inbjudande. Utanför Jubileumsparken fick vi känslan av en baksida. Eftersom att hela Frihamnen kantas av stora vägar, är alla hus och element riktade ifrån denna. Det blev återigen tydligt vilken skala Frihamnen är byggd i från början och i vilket syfte. Nämligen för lasttrafik och tunga stora fordon.

Intervju med Jessica och Malin från Göteborgs Stad

Jubileumsparken är ett unikt projekt med många medverkande aktörer och flera års planerande bakom sig. Vi sitter ner med Jessica Segerlund, platsutvecklingschef på kommunalägda bolaget Älvstrandens Utveckling och Malin Gustafsson, projektledare hos Göteborg Stad, för att få deras perspektiv på processen av Jubileumsparkens utveckling. Idén om parken uppkom då stadsplanerarna och beslutstagarna satte två visioner för Göteborg, att utveckla innerstadsmiljön och att fira Göteborgs 400-årsjubileum med många projekt som kunde fortsätta flera år efter jubiléet, berättar Jessica Segerlund. Många projekt föreslogs, bland dessa fanns då en park. “Låt oss inte bygga staden runt en byggnad som en opera, som gärna görs till ett s.k. skrytbygge, den här gången, utan att låt oss bygga något för det gemensamma.” förklarar Jessica, som sammanfattar en process som tog många års arbete. Ur detta sprang en idé om en park och Frihamnen i Göteborg pekades ut som en lämplig plats då samma bolag äger all mark och området saknar detaljplan, fortsätter Jessica. På grund av att ingen bodde där sen tidigare upplevs platsen som ett ingenmansland, en plats utan tillhörighet och där ny identitet kan skapas, lägger Malin till. De började direkt att bygga på vad som kallades för Jubileumsparken 0.5, en prototyp av en park som skulle användas för att testa temporära funktioner och strukturer för att lära sig om vad de kunde ta med in i nästa skede. De ville undvika att bjuda in många invånare för att sedan plocka bort när det permanenta skulle byggas och istället “använda tiden, prata med människor, göra det tillsammans och försöka förstå: vad är en park och en allmötesplats för 2000-talet?” berättar Jessica.

Inventeringar gjordes av externa arkitektgrupper för att ta reda på de strukturer, värden och de sociala relationer som fanns på platsen. De tog inspiration från andra postindustriella platser i bland annat New York och Berlin och frågade sig själva hur de kunde gestalta utifrån vad som redan fanns på platsen. De ville skapa något som var följsamt med platsens ursprung och något som kunde knytas ihop med kringliggande områden. Det var svårt att bygga från det befintliga då mycket var bortplockat och platsen nästan var tom, förklarar Jessica. Kring Jubileumsparken är det planerat att skolor, arbetsplatser och bostäder ska byggas men det kommer att ta tid. Då parken beräknas att vara klar innan omgivande projekt så behöver parken “kunna stå på egna ben”, vara aktiv och kunna dra till sig besökare. För detta planeras plats för lek och ett bad varav båda redan kunnat utföras under den temporära fasen. Även om projektet varit uppskattat så kom det med många utmaningar. Att få beslutstagarnas förtroende för projektet har varit en av dem, berättar Jessica.

Kommunikationen har varit begränsad sedan pandemin slog till, men att kommunicera med brukaren är en “fullständig nödvändighet” för detta arbete, förklarar Jessica. Det är dialogen med medborgaren som

har gett förtroendet att fortsätta, fortsätter hon, på grund av att människor tagit platsen i anspråk har de kunnat uttrycka kritik eller uppmuntran vilket gett en direkt effekt i ett politiskt beslut.

Målet med de temporära strukturerna var att skapa en hållbar idé och att kunna integrera dessa med den långsiktiga planeringen, berättar Jessica. De temporära strukturerna har kunnat användas som en metod för att knyta an människor till platsen, då processen gick snabbt från ett samtal om en idé till en färdig struktur. Exempelvis kunde vattenleken, som barnen från de närliggande skolorna varit med och byggt, invigas tillsammans med dem kort därefter. Då detta var några år sedan är barnen idag äldre och intentionen var att de skulle komma tillbaka till platsen som de tidigare skapat, berättar Jessica. Vissa av strukturerna försvinner och vissa blir kvar, bland annat bastun och det allmänna badet blev mycket uppskattade. Den drog till sig många besökare och utvecklades till ett slags landmärke, förklarar Malin. Även Café Fluß, en välbesökt restaurang och bar som tidigare stod på platsen, var tänkt att tas bort men tilldelades en ny plats på Frihamnen då över 10 000 människor signerat en namninsamling för att ha kvar den uppskattade restaurangen. Denna nyhet presenteras i en artikel av Göteborgs-Posten (Yousuf 2020). Det fanns delade meningar bland beslutstagarna om caféet skulle få vara kvar. Malin berättar hur caféet behövdes flyttas oavsett, ”de stod på mark som behövde saneras och skulle bli park. De hade en temporär tid som det var menat att de skulle vara där, sen har dom skapat ett värde på platsen under den temporära fasen”. Jessica instämmer att det fanns ett värde att behålla caféet på platsen trots att det enbart var en temporär lösning. Samtidigt är det viktigt att hålla isär bastun och caféet då ena projektet är startat av det kommunalägda bolaget, Älvstrandens Utveckling och det andra är en privat näringslivsverksamhet. Idag har caféet fått en ny plats på Frihamnen, som tidigare nämnts.

Intervju med Erik Hannerz från Lunds Universitet

Erik Hannerz är forskare inom sociologi som inriktat sig på subkulturer i samhället. Han föreläser och skriver bland annat om att planera för det oplanerade och om ungdomars och olika marginaliserade gruppers skapande av rum samhället. Erik är inte involverad i planeringen av Jubileumsparken men när vi tagit del av hans arbete fann vi att hans kompetens inom området skulle vara nyttig för att kunna besvara våra frågeställningar.

I vår intervju med honom diskuterades komplexiteten av att planera för det oplanerade och rätten till staden. Han förklarar tre saker som är problematiska i en top-down-styrd planeringsprocess:

1. Kommersialisering av det offentliga rummet där exempelvis parker inkluderar caféer för att kunna generera pengar.
2. Kommodifiering i staden, alltså när något byggs som i sig själv inte har ett värde utan ska ge ett värde till stadsbilden.
3. Institutionaliserad lek som innebär ett försök av att ordna det spontana, exempelvis som att bygga aktivitetsbaserade parker såsom utegym eller skejtparker.

Kombinationen av dessa utgör en problematik på ett strukturellt plan men Erik uttrycker också ängsligheten i planerandet som ett problem, “man är rädd för att skapa något som ska användas på ett annat sätt än vad man planerat för och att följden blir att det varken blir hackat eller malet. Det blir en

plats som är gjord för att användas på ett specifikt sätt men den tänka målgruppen använder den inte på det sättet och det fallet inte väl ut. Man är rädd för att man ska stå till svars för ett fjasko.”

Det kan skapas något oväntat och det kan möjliggöra utrymmen för spontana och oplanerade aktiviteter när vi utformar platser för grupper som det sällan byggs för. Då kan gränser istället ses som möjligheter, Erik fortsätter, “Man ser hur kreativiteten organiskt växer fram i relation till platsen snarare än att den placeras”. Han förklarar att en möjlig följd av att nya kreativa stadsdelar byggs kan bli att de redan existerande kreativa delarna tas bort. Han menar att planerare borde fundera på hur vi kan inkludera det som redan finns för att skapa och ge utrymme till kreativiteten så att den kan växa fram naturligt och inte serveras. “Om ni som landskapsarkitekter kunde skapa ytor där människor själv kunde realisera sina drömmar och sina behov utan att ni serverar det till dem, det hade jag applåderat.”

Erik tycker att temporära strukturer och lösningar ska användas mer inom stadsplanering. Han förklarar att genom användningen av temporära strukturer kan utrymmen bli flexibla. “Att låta användningen av rummet få bestämma vad som ska vara kvar och vad som inte ska vara kvar, det skapar aktiva förhållanden till platsen snarare än den serverande principen som det hela riskerar att bli när vi skapar platser utifrån hur dem ska användas”. Det är dock inte alltid möjligt att bygga organiskt, förklarar Erik, och då måste vi utgå från det andra alternativet där det temporära används för att skapa anknytning och därefter tas bort inför det permanenta. Han skulle gärna se att planerandet såg annorlunda ut, “Jag kanske skulle se att vi någon gång jobbade precis tvärtom, att vi jobbade för att målet skulle vara processen, en hela tiden pågående process, ett aktivt förhållningssätt till en viss typ av plats som hela tiden förändras”. Erik lägger till att det är i stadens “mellanrum” som ytor för temporära strukturer går att realisera, de skulle ej lämpa sig i de mer centrala delarna då denna ordning inte önskas där.

Vi lever i ett land där vädret avgör användningen av det offentliga rummet. Platser vi använder på vintern använder vi annorlunda på sommaren, precis som hur vi använder platser annorlunda på dagtid gentemot på natten, berättar Erik. Att bygga platser där människor som annars inte möts kan få mötas, det är då något värdefullt händer. Tidsaspekten skulle kunnas tas med i planerandet, en plats som används på ett sätt under dagen kan användas på ett annat sätt på kvällen eller natten. Då det oordnade ofta sker på natten eller kvällen är detta det som ofta byggs bort.

Erik beskriver att “rätten till staden” har två aspekter som påverkar, en proaktiv del som innebär att vi tar oss rätten till staden, använder och skapar något nytt i den. Den andra, mer passiva delen, innebär att rätten till staden påverkas av etnicitet, kön, klass och privat kapital. Han ställer den empiriska frågan: “vilka har rätten till staden?”, och beskriver att det viktigaste är att titta på det oordnade och spontana i samhället och de som kanske inte har rätten till staden men som ändå tar den i anspråk. Det är en demokratisk aspekt att ta rätten till staden. Erik lyfter att köpcentrum har blivit en stor del av det nya offentliga, här finns dock begränsningar på vad besökare kan göra. De kan inte demonstrera eller ha politiska möten här. Vår syn på demokrati bygger på det offentliga och därför är det viktigt att titta på hur de offentliga platserna ser ut och för vilka de är utformade för, förklarar Erik.

Subkulturer, som exempelvis skejtare, tar ofta det offentliga rummet i anspråk. Erik förklarar att det är reducerande att beskriva det som ett motstånd att de använder platsen bara för att de inte får, när det de gör är att vara snabba med att se potential i denna typen av plats. Han beskriver Västra hamnen i Malmö som ett exempel där planerarna inte tänkt att besökare skulle komma från hela Malmö men trots detta blev platsen en populär bad- och skejtplats. Planerarna reagerade på detta och följden blev en skejt-anpassad park, Stapelbäddsparken, nära intill och Scaniabadet som möjliggjorde säkert badande. Detta utvecklades till att bli en mycket inkluderande plats då Malmöborna tog platsen i anspråk och planerarna kunde anpassa platsen därefter.

Det aktiva deltagandet i det offentliga rummet ökar anknytningen till platsen som i sin tur ökar känslan av rätten till staden. "Vi kan använda planeringen för att skapa känslan av rätten till en viss del av staden", berättar han. Att kunna påverka sin miljö är olika viktigt för olika grupper. För marginaliserade grupper kan detta vara särskilt viktigt. Det handlar om ett medbestämmande och om att känna sig sedd och hörd. När människor är med och skapar platser tar de hand om dem och värderar dem högt. En plats som tidigare varit öde kan plötsligt få en stark identitet, anknytning till dess användare och därmed ett högre värde. Det är viktigt att lyssna till människors koppling till en plats, berättar Erik, när det gäller ungdomar förklarar han att det hellre uppdragas vad de vill än vad dem faktiskt behöver. Det kan innebära ett behov av trygghet och en plats där ingen lägger värdering i vad de gör eller hur det ser ut.

Erik är hoppfull med att det som tar sig förbi begränsningar i det offentliga rummet blir till något helt nytt att jobba med. "Ju mer vi försöker ordna desto mer läcker det, systemet klarar inte av att begränsa allting" förklarar han. Där planeringen försökt begränsa en särskild typ av användning har olika grupper hittat nya sätt att ta sig runt det, detta är ett aktivt förhållande till staden. Istället kan vi som planerare skapa platser som uppmuntrar besökaren till att tillföra något, i olika städer finns det olika subkulturer som gör detta. Ett exempel är studenter i Lund som kan tillföra något genom att bygga eller placera saker i parker. Detta skapar en slags flexibel yta som Erik tycker att det ska planeras mer för, "man måste vara öppen för att folk använder platsen på fler sätt än vad det var tänkt för".

Erik tror att det går att planera för det oplanerade men att detta innebär att vi behöver tänka om och tänka för det oplanerade. Det oplanerade kan bli grunden för det planerade och förbättra förutsättningarna för spontana aktiviteter. Erik syftar till ett fokus som går från hur ytor ska användas till flexibla ytor som kan anpassas efter behov. Detta skulle kunna innebära flyttbara element som kan justeras efter aktivitet. Det är viktigt att titta på de aktiviteter som faktiskt sker där användningen av platsen ser annorlunda ut än vad det är planerat för, dessa typer av platser är ofta mycket inkluderande. Slutligen har vi som landskapsarkitekter ett stort ansvar, vi har möjlighet att kunna påverka och styra rätten till en stad, förklarar Erik. Han ger oss tre punkter att ta med oss i yrket:

- Att inte vara ängslig, att våga och att göra det som kanske är oortodox men som grundar sig i att noga studera vad människor gör, hur de gör och framförallt vad de upplever att de saknar.
- Att försöka se begränsningar som något positivt och fundera på vad vi kan göra av det som går inom ramarna och hur vi kan använda detta för att skapa något annorlunda.
- Att uppmuntra till lek i alla former genom att bygga platser där besökaren kan släppa på vem de är och möta människor på platser där olikheter inte spelar någon roll.

Diskussion

I nedanstående avsnitt diskuteras och utvärderas resultatet av det som framkommit ur litteraturstudien, fallstudien och intervjustudien. Av det samlade materialet görs en värdering av de metoder som använts i planeringen av Jubileumsparken för att öka känslan av platstillhörighet och delaktighet. Vi utvecklar även ett ställningstagande angående utmaningarna med att planera för det oplanerade. Detta nyanseras med redogörelser för personliga åsikter som uppkommit under studien.

Vi kan konstatera att känslan av platstillhörighet och delaktighet är mycket viktigt för friheten att kunna uttrycka sig, ta plats i anspråk och känna rätten till stadens offentliga rum. Det är en demokratisk aspekt som lätt kan förbises under det höga tempot och komplexiteten av att planera och forma städer. Historiskt sett har den enskilda människans medbestämmande sett olika ut i det offentliga rummet och påverkat stadens utformning (Silberberg et al. 2013). De senaste 100 åren har detta medbestämmande utmanats ytterligare vilket kan tolkas som att rätten till staden även utmanats. Approprieringen av det offentliga rummet har kunnat delas in i det önskade och oönskade och har ibland ansetts vara ett direkt motstånd mot en beslutande makt (Hannerz 2021). Samtalet om platstillhörighet och att ta det offentliga rummet i anspråk berör även samtalet om rätten till en stad och demokrati. Under senare år har vi dock sett en annorlunda beröring av dessa ämnen. Under både Sveriges Miljömål och den europeiska landskapskonventionen finns exempel som visar på att Sverige har som mål att forma ett landskap och offentliga rum i staden som inkluderar medborgardeltagande (Boverket 2021a)(Sveriges Miljömål 2021).

Metoder för att skapa platstillhörighet och delaktighet

Av platsbesöket, litteraturstudien och de semistrukturerade intervjuerna besvaras samtliga frågeställningar:

- *Vilka metoder kan användas av stadsplanerare för att anpassa offentliga rum för att ta hänsyn till människans platstillhörighet och delaktighet i ett top-down planeringsperspektiv?*
- *Vilka utmaningar uppstår när vi planerar för det oplanerade?*

Vi har identifierat olika metoder för att föra medborgardialog som bidrar till delaktighet och platstillhörighet. Vi kan konstatera att det inte finns någon direkt mall för hur en bra medborgardialog bör utföras men att kommunikation och kunskapen om den lokala och sociala kulturen i området är enormt viktig. Vi har också förstått vikten av att individen är inkluderad i stadens utformning och att människans plats i det offentliga rummet på många sätt lägger grunden för hur ett demokratiskt samhälle bör vara utformat. Ur ett samhälle präglad av byråkrati finns många regler och ramar att förhålla sig till när vi skapar förutsättningar för att människor ska använda det offentliga rummet och ta det i anspråk. Det finns olika sätt att angripa detta på men genom vår fallstudie i Jubileumsparken kunde vi identifiera flera metoder där de aktivt jobbat med medborgardeltagande. Målsättningen i Jubileumsparken har varit att skapa en plats som växer fram i etapper genom invånarnas initiativ och på så sätt skapa en park som de känner tillhörighet till (Göteborgs stad 2016). Målsättningen har också varit att aktivt skapa en plats för *alla*.

De metoder som identifierats för att nå målsättningen är:

- *Open calls*
- *Exkludera för att inkludera*
- *Temporära prototyper*

Målet med *open calls* (Göteborgs stad 2016) var att använda en metod som direkt knöt an till invånarnas idéer till platsen. *Open calls* var också en intressant metod som gjorde att besökarna kunde påverka platsens utformning direkt. Dock så visade sig denna metod ha brister. Under exempelvis odlings-experimentet var det svårt att attrahera människor till att delta. Sandström (2019) uttryckte i sin avhandling att när alla tillkallas så dyker ingen upp men när några få grupper hade adresserats, då dök människor upp. Metoden *open calls* kan efterlikna hur offentliga rum utformades innan den moderna formen av stadsplanering praktiserades. Som tidigare nämnt har de historiska rummen varit en plats för människan att framföra det gemensamma och utträta de behov som inte varit möjligt i hemmet (Silberberg et al. 2013). Ytor för torghandel, spontan lek, offentliga möten och demonstrationer har varit exempel på hur de historiska gatorna kunde fyllas. Med metoden *open call* har planerare aktivt försökt möjliggöra denna typen av spontanitet och aktivitet, som sker av sig själv, för att anpassa den framtida formgivningen därefter. Det är ett försök att på ett planerat sätt försöka efterlikna den organiska aktiviteten.

Den andra metoden som användes i Jubileumsparken var att *exkludera för att inkludera* (Göteborgs stad 2016). Denna metod går ut på att bygga specifikt för grupper som annars inte får plats i det offentliga rummet. På så sätt bildas ett mer jämlikt stadsklimat eftersom att de dominerande grupperna ändå tar sin plats. I litteraturstudien kunde vi hitta exempel där politiker tolkas ta ett aktivt avstånd från att utöva medborgardialog (Bornemark 2016). Detta på grund av att de är rädda att de redan överrepresenterade grupper engagerar sig och på så vis kan detta bidra till ett mer ojämlikt stadsklimat. Genom att jobba med metoder som exkluderar de dominerande grupperna kan vi minimera risken för att deras upptag av plats exkluderar andra grupper. Det är ett sätt som planerare kan jobba för att en plats ska kunna vara till för alla. Sandström (2019) beskrev i sin avhandling att inga platser är neutrala och att man måste jobba aktivt för att uppnå jämlikhet på en plats. Erik Hannerz (2021) uttryckte detta som en proaktiv och passiviserande del, där den proaktiva delen är de som tar sig rätten till staden och den passiviserande delen är vilka som ges rätten till staden. I Jubileumsparken har planerare jobbat med att den passiviserande delen ska ge grund för fler människor att uttrycka sig i staden och ha rätt till dess offentliga rum, samtidigt som man utgår ifrån att den proaktiva delen ska fortgå. Det vill säga de förväntar sig också att de som tar sig rätten till staden ska fortsätta göra det. Hannerz (2021) beskrev även att platser som utformas med hjälp av metoden att *exkludera för att inkludera* ofta blir mycket inkluderande och framgångsrika. De öppnar ofta upp för att användas på andra sätt än vad som är planerat. Det skapas en flexibilitet som enligt honom är den bästa formen av offentliga rum (ibid.).

Den tredje metoden är *temporära prototyper*. Målet med de dessa har varit att göra Jubileumsparken till en destination, att testa olika lösningar och möjliggöra medborgardeltagande och på detta sätt nå den organiska och flexibla formgivningen (Göteborgs stad 2016). Att jobba med *temporära prototyper* i Jubileumsparken har varit ett sätt att testa sig fram för att se vad som funkar och inte funkar på platsen.

Utifrån de utförda semistrukturerade intervjuerna, platsbesöket, intervjuerna med Erik Hannerz, Malin Gustafsson och Jessica Segerlund kan vi konstatera att *temporära prototyper* är en användbar metod beroende på syfte och utförande. Enligt de semistrukturerade intervjuerna i Jubileumsparken framgick en frustration av att de temporära strukturerna försvunnit från platsen samtidigt som dessa ändå tillfört en nyfikenhet och ökad trygghet som Segerlund och Gustafsson velat tillföra (2021). Enligt Hannerz (2021) utvecklas en anknytning och platstillhörighet då besökaren aktivt använder platsen, ännu mer om hen tillför något till platsen. Under tiden som planeringen har skett har de kunnat använda platsen, involvera medborgare och skapa en destination genom de temporära strukturerna, vilket har framgått som ett lyckat projekt. Erik uppmanar till att *temporära prototyper* ska användas mer inom stadsplanering för att kunna skapa en målpunkt men framförallt för att skapa flexibla rum där medborgaren kan tillföra något. Dock konstaterar han att det ideala hade varit en plats där konstant flexibilitet med temporära strukturer som hela tiden kan bytas ut och utvecklas (ibid.).

Konflikten som uppstod när det populära caféet Café Fluß skulle stängas väckte känslor bland besökare och invånare, för dem var caféet en målpunkt tillsammans med bastun och tillsammans skapade dessa en attraktion till parken. Under intervjun med Segerlund och Gustafsson (2021) framgick den tydliga skillnaden mellan caféet och bastun då den ena var ett kommunalt projekt och det andra var en privat verksamhet. Vad som upplevs av besökaren skiljer sig från planeraren. Samtidigt uttryckte Hannerz (2021) problematiken med kommersialiseringen av offentliga rum då privata verksamheter som placeras inom dessa utesluter vissa grupper av människor. Vi vill lägga till att populariteten av caféet dock har gynnat platsens värde och har spelat en viktig roll i att placera Jubileumsparken på kartan.

Vi utförde även en platsanalys enligt Jan Gehls (2011) metoder för att få större förståelse för Jubileumsparkens relation till sin omgivning. Vår slutsats var att det var tydligt att omgivningen formats i en omänsklig skala med stora avstånd och ytor. Det har varit en plats för transport och frakt, vilket gör att den upplevs hård och livlös. På insidan av Jubileumsparken var det dock tydligt att planerarna jobbat för den mänskliga skalan. Här uppnåddes nästan alla av Gehls fem kriterier för en plats att bjuda in till kontakt (ibid.). Kontrasten mellan omgivningen och parken var påtaglig under besöket och detta tror vi även påverkar människors uppfattning av parken.

Jonna Bornemark (2016) beskrev svårigheterna att föra en jämställd diskussion mellan planerare och medborgare då maktbalansen är ojämn. Bristen på tillit mellan de olika parterna skulle kunna vara en anledning till att det slår fel även när planerarna försöker inkludera medborgarna. De blir misstänksamma. Samtidigt måste planerarna släppa på förväntningarna och kontrollen i hur en plats ska användas.

I Jubileumsparken har de jobbat för att få människor att känna sig inkluderade. Trots detta har vi kunnat vi utläsa en skepticism och misstro bland befolkningen. Av de utförda semistrukturerade intervjuerna på platsen uttrycktes en ovisshet angående platsens framtid och att kommunikationen varit bristfällig. Vi läste även om exempel där parken utsatts för sabotage (Göteborgs stad 2016). Vissa medverkande personer uttryckte även en misstänksamhet mot att medborgarnas idéer inte skulle användas (Sandström 2019). Detta är naturligt då projektet är stort och omfattar många aktörer. Vi kan från detta tolka en viss avsaknad av tillit till beslutsfattarna som inte endast berör Jubileumsparken eller de lokala frågorna men

hela stadens relation mellan medborgare och beslutsfattare. Denna tillit är essentiell för att samtliga metoder ska vara framgångsrika. Vi vill tillägga att tilliten är lika viktig åt andra hållet, d.v.s. tilliten till medborgarna. Detta kan leda till en oro att platsen ska användas till något annat än vad det är planerat för. Hannerz (2021) berättade att en av de största problemen med dagens top-down-styrda planering är institutunallieringen av lek och aktiviteter. Detta innebär ett försök av att ordna det spontana. När vi planerar för en viss målgrupp eller aktivitet och platsen inte används på det sättet faller det inte väl ut. Hannerz förklarade att ängsligheten av planerare ofta är orsaken till att en plats blir misslyckad (ibid.). Detta kan tolkas som avsaknaden av tillit från planerare till brukare.

Sammanfattningsvis verkar tilliten vara avgörande för hur väl ett projekt artar sig. Däremot, i stora projekt med flera aktörer och många parter inblandade, är det svårt att göra alla nöjda. Många beslutsfattare och planerare har ambitionen och viljan att inkludera individen i utformningen av stadsrummet men på grund av planeringens strukturer och process uppstår många utmaningar. Vi har identifierat en stor komplexitet med metoderna som använts i Jubileumsparken och med begreppet medborgardialog. Det är mycket viktigt att medborgare känner sig inkluderade i staden och kan ta den i anspråk samtidigt som det är viktigt att planerarna tar ett ansvar och får utrymme att utföra sitt uppdrag. Det spelar roll hur metoderna används och det krävs en fingerfärdighet för att förstå när de lämpar sig, då det kan riva upp en del känslor hos invånarna. För att förhindra kritiken från medborgarna i samband med ombyggnaden, skulle en konstant temporaritet eller flexibilitet istället kunna föreslås. Tidigare var området i nuvarande Jubileumsparken en ödemark och upplevdes av många som tom och otrygg. Vi kan konstatera att planerarna lyckats göra platsen till en destination.

Att planera för det oplanerade

Historiskt sett har det offentliga rummet utformats efter människans behov och livsstil (Silberberg et al. 2013), vi kan då anta att det ligger naturligt hos oss att forma det delade stadsrummet. Städer är organiska, spontana och oordnade, enligt Jacobs (PPS 2010b), och det är något som utmanar den top-down-styrda planeringsstrukturen. Att försöka planera för att begränsa vissa aktiviteter kommer inte att räcka hela vägen menar Hannerz (2021) och vissa grupper kommer alltid hitta nya sätt runt problemet. Planerandet kan verka ängsligt, enligt honom, vi är rädda för att göra fel och att ytor ska användas för något annat än vi planerat för. Det är dock just dessa oplanerade aktiviteter som skapar möjligheten för aktiva rum och anknytning. Detta medför en ökad platstillhörighet, *place attachment*, som i sin tur har många positiva effekter såsom ökad trygghet (Altman & Low 1992) och möjligheten att koppla samman olika typer av grupper på samma plats (Devine-Wright, Manzo 2014). Vi kan inspireras av miljöpsykologin och bejaka begreppet *place attachment* som ett redskap inom planering. Detta för att kunna fördjupa förståelsen för vad som kan för individer skapa mening, identitet och gemenskap (ibid.). Att planera offentliga rum är komplext och det kräver insikt i många lager samtidigt, men vi vill särskilt lyfta kunskapen om människor och deras relation till sin omgivning. Vi kan lära av Whyte och Jacobs som studerat människor, studerat hur de använder stadsrummet och ifrågasatt den effektiva staden driven av funktionalism och effektivitet (PPS 2010a)(PPS 2010b). De begränsningar som uppstår i ett byråkratiskt styre kan även ses som möjligheter (Hannerz 2021). För att kunna skapa delaktighet och platstillhörighet i staden och därmed bevara rätten till staden måste vi titta på det som sker av sig själv, det oplanerade och vi måste våga mer.

Sammanfattande reflektion

Denna uppsats har varit en stor lärdom i att ta del av projekt och tankar från flera perspektiv. I vår utbildning har vi saknat denna typen av diskussion och vi ville därför lära oss mer om det på egen hand. Vi gick in med en fascination för ämnet och en vilja djupdyka in i det. När vi började läsa om Jubileumsparken utvecklade vi en skepticism inför den temporära byggnadsmetoden. Det kändes tråkigt att riva något som medborgare varit med och byggt. Vi har dock fått en bredare förståelse över komplexiteten med dagens planeringsstruktur och förstår metoden har många fördelar. Det handlar om att arbeta inom de ramar och regelverk som finns och se begränsningar som möjligheter, som Hannerz (2021) förklarade. Vi är även väldigt tacksamma över att få tagit del av två olika perspektiv från tre kunniga personer. Gustafsson och Segerlund från Göteborgs Stad (2021) gav oss en djupdykning i Jubileumsparkens utmaningar och metoder från ett planerarperspektiv. Detta gav oss lärdomar om konkreta planeringssvårigheter. I intervjun med Hannerz (2021) hade vi förväntningar på ett helt annat perspektiv. Det visade sig dock att hans åsikter gick till stor del i samklang med Jubileumsparkens formgivning. Han gav oss lärdomen att se begränsningar som en möjlighet vilket kändes uppmanande. Vår lärdom av arbetet har varit att genom tillämpning av metoder som inkluderar medborgardeltagande kan många olika parter främjas. Det bidrar till ett mer demokratiskt stadsrum. Vår framtidsspaning är att platser som Jubileumsparken kommer bli allt mer viktiga i takt med att staden förtätas och effektiviseras. Det verkar även finnas en stark vilja hos dagens planerare att lyfta dessa frågor, vilket känns hoppfullt. Att få jobba med frågor som rör det demokratiska rummet och vem som har rätten till staden har känts viktigt och otroligt intressant. Det har väckt många nya frågor hos oss som vi ser fram emot att dyka vidare in i.

Förståelsen för platstillhörighet och delaktighet känns som grundläggande kunskap för två blivande utformare och planerare av det offentliga rummet. De frågor och tankar som väckts under arbetets gång har berört för vem som det offentliga rummet utformas. Då rätten till staden har under olika tillfällen i historien utmanats ser vi hur detta tema bör belysas regelbundet under vår studietid och yrkesliv. Vi har tagit del av några perspektiv men vi ser vikten av att ta del av fler då planering ständigt utvecklas och individens plats i stadens utformning inte är självklar.

“We must imagine a more inclusive, even if continuously fractious, city based not only upon a different ordering of rights but upon different political-economic practices. If our urban world has been imagined and made then it can be re-imagined and re-made. The inalienable right to the city is worth fighting for. ‘City air makes one free’ it used to be said. The air is a bit polluted now. But it can always be cleaned up.” David Harvey (2003)

Referensförteckning

Litterära källor

- Altman, I. and Low, S. (1992). *Human behavior and environments: Advances in theory and research*. Volume 12: Place attachment. New York: Plenum Press. doi: <https://doi.org/10.2307/2066195>
- Brown, B., Perkins D. D. och Brown, G. (2003). *Place attachment in a revitalizing neighborhood: Individual and block levels of analysis*. *Journal of Environmental Psychology*, vol. 23 (3), ss. 259-271. Amsterdam: Elsevier India Pvt Ltd. doi: 10.1016/S0272-4944(02)00117-2
- Boverket (2021a). *Europeiska landskapskonventionen*.
<https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/Allmant-om-PBL/teman/kulturvarden/andra-Styrmedel-for-kulturvarden/landskapskonventionen/> [2021-05-17]
- Boverket (2021b). *Politik för gestaltad livsmiljö*.
<https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/arkitektur-och-gestaltad-livsmiljo/gestaltad-livsmiljo/politik/> [2021-05-17]
- Boverket (2020). *Jubileumsparken i Frihamnen, Göteborg*.
<https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/stadsutveckling/brottsforebyggande-och-trygghetsskapande-atgarder/hur-har-andra-gjort/deltagarbaserad-samhallsplanering/jubileumsparken-i-goteborg/> [2021-05-02]
- Boverket (2014). *Kulturmiljöunderlag program för Frihamnen, Göteborg*.
<https://www.boverket.se/contentassets/39ccf01f94ea4d788a9378aff6f72089/1.2.3-upplevelsebaserad-karakterisering.pdf> [2021-05-15]
- Carr, S., Francis, M., Rivlin L. G., Stone, A. M. (1992). *Public space*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Devine-Wright, P. & Manzo, L.C. (2014) *Place Attachment advances in theory, methods and applications*. Oxfordshire, England; Routledge.
- Fogelström, P., A. (1968) *Stad i världen*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag
- Gehl, J. (2011). *Life between buildings: using public space*. 6. ed. Washington: Island Press.
- Goosh, M. (2003). A sense of place: Ecological identity as a driver for catchment volunteering. *Australian Journal on Volunteering*, 8(2), ss. 23-33.
https://www.researchgate.net/publication/253377492_A_sense_of_place_Ecological_identity_as_a_driver_for_catchment_volunteering

Göteborgs Stad (2016). *Jubileumsparken: 2016 Om att bygga plats* (1. uppl.). Göteborg: Platsbyggnad Älvstaden.

Harvey, D. (2003). The right to the city. *International journal of urban and regional research*, vol. 27 (4), pp. 939–941 Oxford, UK: Blackwell Publishing Ltd.

Harvey, D. (2008). *The Right To the City*. New Left Review. 53 Tillgänglig:
<https://newleftreview.org/issues/ii53/articles/david-harvey-the-right-to-the-city> [2021-04-14]

Lewicka, M. (2011). *Place attachment: How far have we come in the last 40 years?* *Journal of environmental psychology*, vol. 31 (3), pp. 207–230. Kidlington: Elsevier India Pvt Ltd.

Manzo, L.C. & Perkins, D.D. (2006). *Finding Common Ground: The Importance of Place Attachment to Community Participation and Planning*. *Journal of planning literature*, vol. 20 (4), pp. 335–350. Thousand Oaks, CA: Sage Publications. doi: 10.1177/0885412205286160

Sveriges Miljömål (2021). *God bebyggd miljö*.
<https://sverigesmilmal.se/miljomalen/god-bebyggd-miljo/> [2021-05-13]

Petersson Moberg, C. (2020). Över 10 000 vill rädda Café Fluß. *Göteborgs-Posten*, 6 september.
<https://www.gp.se/kultur/kultur/%C3%B6ver-10-000-vill-r%C3%A4dda-caf%C3%A9-fluss-1.33597483>

Sandström, I. (2019). *Towards a Minor Urbanism: Thinking Community without Unity in Recent Makings of Public Space*. Department of Architecture and Built Environment, Lund University.

Silberberg, S., Lorah, K., Disbrow, R. & Muessig, A. (2013). *Places in the Making: How placemaking builds places and communities*. [Faktablad]. Massachusetts: Massachusetts Institute of Technology.
<https://dusp.mit.edu/sites/dusp.mit.edu/files/attachments/project/mit-duspplaces-in-the-making.pdf> [2021-04-07]

Project for public space (PPS) (2010a). *William H. Whyte*. New York: PPS.
<https://www.pps.org/article/wwhyte> [2021-05-17]

Project for public space (PPS) (2010b). *Jane Jacobs*. New York: PPS.
<https://www.pps.org/article/jjacobs-2> [2021-05-17]

Project for public space (PPS) (2007). *What Is Placemaking?* New York: PPS.
<https://www.pps.org/article/what-is-placemaking> [2021-05-17]

Yousuf, E. (2020). Café Fluß kan bli kvar i Frihamnen. *Göteborgs-Posten*, 11 oktober.
<https://www.gp.se/kultur/kultur/caf%C3%A9-flu%C3%9F-kan-bli-kvar-i-frihamnen-1.35300894>

Muntliga källor

Gustafsson, Malin; projektledare på *Göteborgs Stad*. Intervju: 2021-04-29

Hannerz, Erik; universitetslektor och forskare på *Lunds Universitet*. Intervju: 2021-05-05

Segerlund, Jessica; platsutvecklingschef på *Älvstranden Utveckling*. Intervju: 2021-04-29

Figurförteckning

Figur 1: Jubileumsparken är under uppbyggnad och kvar står bastun som var en av flera temporära strukturer. Foto: Amanda Tiderman Häll

Figur 2: Jubileumsparken har ett centralt läge i Göteborg. Foto: redigerad av Veronica Lennefors

Figur 3: En karta som illustrerar placeringen av de olika målpunkterna. Källa: illustration av Veronica Lennefors

Figur 4: Odlingslådorna som drivs av föreningen står intill nya bostadsområdet. Foto: Veronica Lennefors

Figur 5: Gehl, J. (2011) *The senses and communication* [Illustration] I: Gehl, J. *Life between buildings: using public space*. 6. ed. Washington: Island Press.

Figur 6: Den temporära delen. Foto: Veronica Lennefors

Figur 7: Parken under ombyggnad.. Foto: Veronica Lennefors

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i JA, så kommer fulltexten (pdf-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i NEJ, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Fulltexten kommer dock i samband med att dokumentet laddas upp arkiveras digitalt.

Om ni är fler än en person som skrivit arbetet så gäller krysset för alla författare, ni behöver alltså vara överens. Läs om SLU:s publiceringsavtal här:

<https://www.slu.se/site/bibliotek/publicera-och-analysera/registrera-och-publicera/avtal-for-publicering/>.

JA, jag/vi ger härmed min/vår tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.

NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.